

Vol. 71 No. 6 (2023)

Linguistics

[Imprint \(Język Polski\)](#)

[Spis treści \(Język Polski\)](#)

[Table of Contents](#)

Published: 2023-08-31

ROCZNIKI HUMANISTYCZNE

Katolicki Uniwersytet Lubelski
Jana Pawła II
Wydział Nauk Humanistycznych

ANNALS OF ARTS

LINGUISTICS

ANNALES DE LETTRES ET SCIENCES HUMAINES

LINGUISTIQUE

Towarzystwo Naukowe
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Jana Pawła II

Towarzystwo Naukowe KUL
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Tom LXXI, zeszyt 6

2023

ROCZNIKI HUMANISTYCZNE

JĘZYKOZNAWSTWO

LUBLIN 2023

KOMITET REDAKCYJNY

Redaktor naczelny – Dariusz Skórczewski (KUL)

Sekretarz – Monika Sidor (KUL)

Redaktor naukowy zeszytu – Małgorzata Nowak-Barcińska (KUL)

Sekretarz – Jolanta Klimek-Grądzka (KUL)

Janusz Bień (KUL), Henryk Duda (KUL),

Mark Ó Fionnáin (KUL), Agnieszka Karolczuk (UKSW),

Olena Levchenko (Lviv Polytechnic National University),

Joanna Mirek (KUL), Jana Raclavská (University of Ostrava)

Adres Redakcji: 20-950 Lublin, Al. Raclawickie 14

RADA NAUKOWA

Magdalena Charzyńska-Wójcik (KUL)

Ałła Krawczuk (L'vivs'kyi natsional'nyi universytet imeni Ivana Franka,

Львівський національний університет імені Івана Франка)

Władysław Makarski (em. prof., KUL)

Bożena Matuszczyk-Podgórska (UG)

Kōji Morita, 森田 耕司 (Tōkyō Gaikokugo Daigaku, 東京外国語大学)

Janusz Rieger (Instytut Języka Polskiego PAN)

Richard A. Sokoloski (University of Ottawa)

Urszula Sokólska (UwB)

Peter Trudgill (Prof. Emerit., Université de Fribourg;

Hon. Prof. of Sociolinguistics, UEA, Norwich)

Kris Van Heuckelom (UCLouvain)

RECENZENCI

Oksana Baraniwska (UJ), Urszula Bijak (IJ PAN Kraków), Anna Czapla (KUL),

Henryk Duda (KUL), Yury Fedorushkov (UAM), Andrzej Feret (UJ),

Tamara Graczykowska (UKW), Marie-Dominique Joffre (Université de Poitiers),

Robert Kiełtyka (UR), Jolanta Klimek-Grądzka (KUL), Agnieszka Kołodziej (UWr),
Mariusz Koper (KUL), Martyna Król-Kumor (UJK), Joanna Kulwicka-Kamińska (UMK),

Przemysław Łozowski (UMCS), Marek Majer (UŁ), Władysław Makarski (KUL),

Anna Malicka-Kleparska (KUL), Maria Mocarz-Kleindienst (KUL),

Andrzej Narloch (UAM), Marek Olejnik (UMCS), Joanna Orzechowska (UWM),

Małgorzata Ostrówka (IS PAN), Magdalena Pietrzak (UŁ), Jana Raclavska (UO, Ostrava),

Małgorzata Rybka (UAM), Monika Sidor (KUL), Ewa Sławkowa (UŚ),

Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn (KUL), Dorota Śliwa (KUL), Katarzyna Węgorowska (UZ)

Aneta Wysocka (UMCS), Olga Yaruchyuk (WUN, Łuck), Paweł Zakrajewski (UŚ)

Wersja elektroniczna czasopisma jest wersją pierwotną

„Roczniki Humanistyczne” są indeksowane w bazach:

BazHum, CEEOL, CEJSH, Clarivate Analytics – Emerging Sources Citation Index

(Web of Science Core Collection), EBSCO, ERIH Plus, Index Copernicus, POL-Index, Scopus.

SPIS TREŚCI

SPOTKANIA: JĘZYK I NATURA

ARTYKUŁY

Beata AFELTOWICZ, Fauna w słowiańskiej oikonimii Pomorza Zachodniego	7
Streszczenie / Summary	19
Małgorzata ANDREJCZYK, Słownictwo faunistyczne w powieści poetyckiej „Jan Bielecki” Juliusza Słowackiego przyczynkiem do rozważań lingwistycznych, kontekstowych oraz symbolicznych	21
Streszczenie / Summary	36
Anna DĄBROWSKA, Levels of Schematicity in Metaphorical Animal Nicknames: The Case Study of <i>Koczkodan</i> Nickname in Polish.	39
Summary / Streszczenie	61
Andrzej S. DYSZAK, Emila Zegadłowicza i Czesława Miłosza opisanie krajo- brazów ich domowych ojczyzn	63
Streszczenie / Summary	82
Grażyna FILIP, Dyskurs animalistyczny w polskim językoznawstwie synchronicznym	83
Streszczenie / Summary	96
Agnieszka GĄSZ, Jak jedzą zwierzęta? Interpretacje lingwistyczne	97
Streszczenie / Summary	111
Alicja HAJOK, Lidia MILADI, Émergence de sens multiples dans le discours : sur l'exemple des structures lexico-syntaxiques des slogans	113
Résumé / Streszczenie / Summary	128
Violetta JAROS, Natura jako element nominacyjny w kreacji nazw polskich klubów piłkarskich	131
Streszczenie / Summary	147
Przemysław JÓŻWIKIEWICZ, Ukraińskie nazwy grzybów makroskopijnych z ele- mentami nazw zwierząt – wybrane aspekty analizy semantycznej i słowo- twórczej	149
Streszczenie / Summary	160
Małgorzata KARCZEWSKA, <i>Kozłowski, Zając, Wróbel</i> – najpopularniejsze nazwiska odzwierzęce w Polsce. Analiza ilościowa i jakościowa	163
Streszczenie / Summary	180
Magdalena KAWĘCKA, Jak pies z kotem, czyli natura w kreacji nazw blogów o tematyce zwierzęcej	181
Streszczenie / Summary	191

Marcin KUCZOK, Metaforyczna konceptualizacja natury życia chrześcijańskiego w wypowiedziach uczestników rekolekcji oazowych dla dorosłych	193
Streszczenie / Summary	212
Izabela ŁUC, „Taką mam naturę, że ciągle mi wesoło...” Nazwy osobowe motywowane leksyką z pola znaczeniowego ‘natura ludzka’ jako nośnik znaczeń w przestrzeni literackiej Agnieszki Zimnowodzkiej	213
Streszczenie / Summary	228
Władysław MAKARSKI, <i>Bondyryz</i> – w poszukiwaniu etymologii tego tajemniczego toponimu.	229
Streszczenie / Summary	244
Leonarda MARIAK, Leksyka przyrodnicza w korespondencji prywatnej Henryka Sienkiewicza (analiza formalno-semantyczna)	245
Streszczenie / Summary	265
Vitalija PAPISH, Своєрідність вербалізації природи як чинник лінгвопсихологічної акцентуації (на матеріалі новели Михайла Коцюбинського <i>Intermezzo</i>)	267
Анотація / Streszczenie / Summary	275
Katarzyna PROROK, Chwasty w polskiej kulturze ludowej	279
Streszczenie / Summary	293
Barbara RODZIEWICZ, Obraz natury w polskim i ukraińskim leksykonie mentalnym.	295
Streszczenie / Summary	306
Magdalena STECIĄG, „How Dare You!” Retoryka środowiskowa w dobie nowych mediów – przypadek Greta Thunberg	307
Streszczenie / Summary	321
Jarosław WILIŃSKI, <i>A Sea of Nouns vs. a Mountain of Nouns: A Quantitative Corpus-Based Study of Two Metaphorical Constructions</i>	323
Summary / Streszczenie	337

RECENZJE

Tomasz NIESTOROWICZ, Aspekty wyrażania następstwa w europejskiej i meksykańskiej odmianie języka hiszpańskiego (Rec.: Witold Sobczak. <i>Las formas verbales con vector de posterioridad en el español peninsular y en su variedad mexicana</i>)	339
Daniela PELKA, Eine polnischsprachige Einführung in die deutsche Sprachwissenschaft (Rec.: Norbert Morciniec. <i>Wprowadzenie do językoznawstwa niemieckiego</i>)	344
Anetta Bogusława STRAWIŃSKA, O Jacka Kaczmarskiego językowych kreacjach świata transcendentnego i człowieka wobec <i>sacrum</i> (Rec.: Izabela Kępa, <i>Językowe kreacje świata transcendentnego i człowieka wobec „sacrum” w poezji Jacka Kaczmarskiego</i>)	350
Table of Contents	359

VITALIJA PAPISH

СВОЄРІДНІСТЬ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ПРИРОДИ
ЯК ЧИННИК ЛІНГВОПСИХОАКЦЕНТУАЦІЇ
(НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛИ МИХАЙЛА
КОЦЮБИНСЬКОГО *INTERMEZZO*)

Лексична система художнього тексту, безперечно, належить до фрагментів когнітивного досвіду, через який реалізовується доступ до підсвідомості письменника як творця відповідного тексту. Актуальними вважаємо потенційні можливості аналізу психологічних рис мовної особистості крізь призму студіювання змодельованих нею описів природи. Пересічні мовці зазвичай інтерпретують феномен «природа» у вузькому значенні як ‘довкілля, що оточує людину’. У *Великому тлумачному словнику сучасної української мови* (2005) це слово трактується як ‘сукупність фізіологічних чи психологічних особливостей людини, її характер, нахили’. Природа – це й філософська категорія. «В античності: „фюзіс” – суще як таке й внутрішня сутність речі, у новоєвропейській філософії: „натура” – всезагальне суще у всій багатоманітності проявів, живий, одухотворений універсум» (Іваненко 7). Сприйняття природи, зрозуміло, мотивовано специфікою національної натурфілософії.

Віталія Андріївна Папіш, кандидат філологічних наук, доцент, докторант – Ужгородський національний університет, Філологічний факультет, Кафедра української мови; адреса для листування: вул. Університетська, 14, м. Ужгород 88000, Україна; електронна адреса: vitalija.papish@uzhnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2609-1620>.

VITALIA ANDRIIVNA PAPISH, candidate of philological sciences, associate professor, doctoral student – Uzhhorod National University, Faculty of Philology, Department of Ukrainian Language; correspondence address: вул. Університетська, 14, м. Ужгород 88000, Україна [vul. Universytets'ka 14, m. Uzhhorod 88000, Ukraina]; e-mail: vitalija.papish@uzhnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2609-1620>.

VITALIA ANDRIIVNA PAPISZ, kandydat nauk filologicznych, docent, doktorant – Użhorodzki Uniwersytet Narodowy, Wydział Filologiczny, Katedra Języka Ukraińskiego; adres do korespondencji: вул. Університетська, 14, м. Ужгород 88000, Україна [vul. Universytets'ka 14, m. Uzhhorod 88000, Ukraina]; e-mail: vitalija.papish@uzhnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2609-1620>.

Вивченням текстів інших авторів з огляду на вербалізацію натурфілософії займалися Тетяна Космеда (2012), Костянтин Родигін, Михайло Родигін (2020), Лідія Вербицька (2016). Із часом дослідники поглиблюють психологізм у дослідженні художнього тексту як «самодостатнього естетичного феномену» (Betko 101).

У сучасній психолінгвістиці благоговіння перед природою вважають однією з характерних рис акцентуйованості особистості. Психологічна *акцентуйованість* (*акцентуація*) – це надмірний вияв окремих рис характеру на межі між нормою та патологією. На думку Карла Леонгарда, акцентуовані особи – це не хворі, а здорові люди зі своєрідними індивідуальними особливостями, певною мірою схожими на психопатичні. Виходячи зі своєї теорії, К. Леонгард виділив систему типів акцентуації: педантичний, демонстративний, застряглий, збудливий, гіпертимний, дистимний, тривожний, циклоїдний, екзальтований, екстравертований та інтровертований (Леонгард 12-159). У цій статті йтиметься тільки про один із зазначених типів – *застряглий*, який інші вчені називають ще *параноїдним*.

Мета цієї наукової студії – розкрити роль природи як конструкта художньої концепції *акцентуованої* мовної особистості Михайла Коцюбинського, що є першою такою спробою в сучасному мовознавстві. Водночас розглядаємо природу як джерело актуалізації його мовних здібностей і творчого потенціалу. Зазвичай природу в творчості М. Коцюбинського розглядають у контексті імпресіоністичного письма. Так, Людмила Дем'яненко пише про внутрішню кризу героя, його імпресіоністичне переживання (Дем'яненко 120), Ніна Калениченко порушує проблему «живописання» словом в описах природи (Калениченко 4), Олена Костенко роздумує про специфічні форми вираження психічного буття героя в пейзажних описах (Костенко 266), Юрій Кузнецов досліджує особливості психологізму в індивідуальному стилі митця, Олена Соломарська приділяє увагу імпресіоністичним і символічним мотивам новели *Intermezzo*, синестезії кольору і звуку в описах природи (Соломарська 100).

Новизна ж цієї статті полягає в особливому підході до вивчення особливостей вербалізації природи. Наявна своєрідність зображення світу природи дає право розмірковувати про певні ознаки параноїдної мовної особистості. Основними *методами* дослідження обрано описовий, метод психоаналізу та моделювання психотипу мовної особистості. Крім того, з метою уникнення термінологічної омонімії, замість номінації *акцентуація* пріоритетним вважаємо запровадження нового уточнювального терміна *лінгвопсихоакцентуація*, який доцільно використовувати **тільки в процесі психолінгвістич-**

ного дослідження тексту.

Джерело дослідження – текст новели М. Коцюбинського *Intermezzo* (1908). У психолінгвістичному аспекті цей текст досліджений недостатньо (Папіш). Під час визначення лінгвопсихоакцентуації важливим є вияв авторської натурфілософії в художньому тексті, аналіз і окремих текстових фрагментів, їх компонентів щодо вербалізації феномену природи, і опис функцій природи, що здійснюємо в контексті вияву емоційно-сислової текстової домінанти, під якою розуміють «провідний психологічний принцип організації тексту, систему когнітивних та перцептивних еталонів, що отримують вербальну реалізацію в сюжеті, стилі та лексичному наповненні тексту. За характером емоційно-сислової домінанти тексти можуть бути сумними, радісними, веселими, темними, світлими, добрими, злими, агресивними, іронічними та ін.» (Белянін, 3).

На думку Валерія Беляніна, параноїдні акцентуанти створюють “світлі” тексти, серед останніх багато таких, що своєрідно вербалізують феномен природи (Белянін 2000, 72). «Емоційно-сислова домінанта “світлих” текстів, як правило, репрезентована двома концептами: „Все живе унікальне і самоцінне” і „Я знаю істину і несу своє розуміння життя іншим людям”. В основі картини світу “світлих” текстів лежить опис світу особистості й того соціального та природного світу, що оточує цю особистість. „Я” отримує такі предикати: чесний, чистий, істинний, неповторний, унікальний (...)» (Белянін, 4-5).

Новелу М. Коцюбинського *Intermezzo* (1908)¹ вважають вершиною імпресіоністичного письма. У ній картина природи наповнена світлом, барвами, відповідною символікою, кольорово-звуковими образами. В основу тексту цієї новели лягли реальні біографічні факти: у 1908 р. письменник був дуже виснажений службою, громадською роботою, хворобою і мріяв про відпустку. Його давній знайомий Євген Чикаленко запросив письменника до себе в маєток у село Кононівці, що на Полтавщині. У літературознавстві традиційно усталилася думка про те, що враження від природи і є основою аналізованої новели. Однак, як видається, першопричина породження такого унікального психологізованого тексту захована глибоко в підсвідомості митця. Не природа стала каталізатором жаги творення, а потреба побувати на природі виникла під впливом особливого психологічного стану письменника. Відомо, що акцентуованість виявляється не завжди, а тільки

¹ Михайло Коцюбинський. *Intermezzo*. www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=1065#google_vignette. Доступ 16 травня 2022 року (далі внутрішньотекстові цитування здійснюємо за цим виданням. – Авт.).

в стресових ситуаціях. Утома й стала тим важким межовим станом, що «розбудив» емоції. Під пером майстра довкілля переходить з реальної дійсності в психологічну, і «саме явища природи, які оточують людину-творця, передають стан внутрішнього світу, душі, репрезентують виміри свідомості» (Голобородько 23). У процесі творчості «письменник незалежно від бажання / небажання виявляє свої особистісні риси (...)» (Михида 98).

М. Коцюбинський персоніфікував *важливі* для нього природні явища, тому з психологічного боку цілком умотивованими є присвята новели – *Колонівським полям*, вводяться дещо незвичні «дійові особи», серед яких *Моя утома*, *Залізна рука города*, *Людське горе*. Нагадаймо, що стан втоми з'являється і в інших новелах М. Коцюбинського, зокрема таких, як *Лялечка*, *Сміх*, *Цвіт яблуні*. Відчуженість від зовнішнього світу, почуття втоми, а також небажання спілкуватися з людьми – це ознаки депресивної акцентуації, однак її вияви в новелі *Intermezzo* репрезентовано дещо спорадично, тому не будемо зупинятися на них детально.

Ширший текстуальний простір має втілена параноїдна акцентуованість, носії якої, на думку В. Беляніна, відчувають «благоговіння перед природою» і творять, як зауважувалося, «світлі» тексти. Із восьми «дійових осіб» п'ять Коцюбинський пов'язує з довкіллям (*Ниви у червні*, *Сонце*, *Три білих вівчарки*, *Зозуля*, *Жайворонки*). Не всі з них читач асоціює з дійовими особами. Ще тварин і птахів можна уявити в цій ролі. Однак якщо до дійових осіб «підняті» *Ниви у червні* й *Сонце*, то це наводить на думку, що природні конструкти мають *особливе значення* для творця тексту.

Свою назву «світлі» тексти отримали через наявність світлої кольорової гами, надміру *блиску* та позитивної тональності. В аналізованій новелі це зафіксовано в мікроконтекстах: *блищать на сонці хвилясті хребти*, *повні очі саява сонця*, *відбитий блиск*, *зоряна баня*, *срібне марево*, *срібноволосі вівса*. Яскравість образного мовомислення підсилюється образом *сонця*. Ця лексема вжита 22 рази (нагадаймо, що сама новела має обсяг 14 сторінок). Викристалізовується «сонячна» емоційна домінанта поступово. На початку оповіді, коли ліричний герой утомлений, а навколо все похмуре, невиразне, сонячного блиску немає. Наступного дня, коли втома починає відступати, оповідач помічає не просто сонце, а багато сонця: *Ах, як всього багато: неба, сонця, веселої зелені*. Вербалізується необмежений обсяг природи загальом. Якийсь час небесне світило й оповідач існують незалежно одне від одного: *На небі сонце – серед нив я*. Зіставляється самотність обох: *А я все йду, самотній на землі, як сонце на небі, і так мені добре, що не паде між нами тінь когось третього*. Та поступово цей сонячний світ «на двох» розширю-

ється, наповнюється новими суб'єктами, об'єктами, звуками, барвами. Стають помітні *повні очі сяйва сонця* у стеблин; до сонця додається голос зозулі. Вони разом наповнюють простір: *Я знаю, завтра з вранішнім сонцем влетить до мене в хату твоє жіноче контральто: "Ку-ку!.. ку-ку!.."* І зразу дасть мені настрій привіт твій, моя найближча приятелько. Поступово оповідач стає повний приязні до сонця, і йде до нього лицем, бо *Повернутись до нього спиною – крий боже! Яка невдячність!* І накінець, настає момент розмови між ним та сонцем: *кажу до нього: сонце! я тобі вдячний. Ти сієш у мою душу золотий засів – хто знає, що вийде з того насіння? Може, вогні?* Далі це сонячне єднання все більше інтимізується: *Ти дороге для мене. Я п'ю тебе, сонце, твій теплий зілющий напій; Я тебе люблю; Ти тільки гість в житті моїм, сонце, бажаний гість.* «Сонячну» кульмінацію простежуємо в текстовому фрагменті, де наявні й інші атрибути "світлого" тексту (виділення жирним шрифтом наші. – Авт.), порівняймо: *Ти тільки гість в житті моїм, **сонце**, бажаний гість, – і коли ти відходиш, я хапаюсь за тебе. Ловлю останній **промінь** на хмарах, продовжую тебе у **вогні, в лампі, у фейєрверках**, збираю з квіток, з сміху дитини, з очей коханої. Коли ж ти гаснеш і тікаєш від мене – творю твою подобу, даю наймення їй "ідеал" і ховаю у серці. І він мені **світить**.*

*Дивись же на мене, **сонце**, й засмали мою душу, як засмарило тіло (...)* (Я себе ловлю, що до сонця звертаюсь, як до живої істоти. Невже се значить, що мені вже бракує товариства людей?).

Коли наратор розмовляє із сонцем як живою істотою, то це вже не просте споглядання чарівного довкілля, а елемент параноїдного світобачення, світорозуміння і світосприйняття, і ядром цього сприйняття є *сонце*. «Сьогодні виділяють дискурс окремої мовної особистості, тобто її ідіолект, ідіостиль, а на його тлі – улюблені слова й вислови мовця як характерні дискурсивні одиниці» (Космеда, Олексенко та Павлова 15). Словом-фаворитом Коцюбинського, як бачимо, є *сонце*. Недаремно його називали *Великим Сонцепоклонником*. Друга частина виділеного складного слова містить іменник *поклонник*. Отже, письменник буквально – 'той, який поклоняється сонцю, який сонце обожає'.

Особливостями "світлих" текстів є і вербалізація певних часових рамок: більшість подій відбувається в першій половині доби і в теплий період, зазвичай улітку. Лексичне підтвердження цього факту простежуємо і в новелі *Intermezzo*, порівн.: *Ниви у **червні**; Свіжими **ранками** (...) будив **сонну** ще воду криниці; з **ранішнім** сонцем (...)*. З літнім періодом пов'язана й вербалізація відповідної кольорової гами, де переважає зелений колір як колір

природи, порівн.: *зелений хаос, зелений двір, весела зелень, зелений хліб, зелені хвилі* (4 фіксації), *зелена половина, зелені береги, зелений серпанок, зелені руки, зелена земля, зелені ниви, зелене море*.

Природа є не просто смисловим ядром новели. Її подано у фокусі авторської натурфілософії: природа – джерело гармонії оповідача зі світом. Природа наділяється додатковими смислами, вираженими низкою яскравих епітетів, зокрема таких, як *світла, незрівнянна, ясна, красива, дзвінка*. На думку дослідників, «прикметники у “світлих” текстах групуються переважно навколо смислового компоненту “унікальний”» (Белянін 74). Зафіксовано це і в тексті Коцюбинського, порівн.: *глибокі блакитні простори, глибоке небо, рожевий туман, хвилясті хребти, блакитна пара*. Такі лексеми називають «психологічними синонімами, тобто словами, що, незалежно від їх загальномовної несинонімності, передають подібний психологічний зміст» (Белянін 74). Ліричний герой не просто споглядає довкілля, а й співіснує з ним, не просто творить, вербалізує природу, а й певним чином проживає її. Досягаючи «дзен» на шляху до абсолютної істини, відчуваючи свій містичний з нею зв'язок, він мистецьки розмірковує, порівн.: *Коли лежиши в полі лицем до неба (...), то помічаєш, що в ній щось є не земне, а небесне*. Згідно з одним із постулатів дзен-буддизму «істина має бути пережита, а не викладена» (Завадська 91).

Для художника важливо не тільки самому відчутти, але й передати свій психоемоційний стан своєму читачеві, точно вербалізувавши думки й помисли, емоції і почуття. Змодельований художній простір має свої акустичні характеристики, що передано незвичними оксиморонними конструкціями (*почув велику тишу, многоголоса тиша полів, [зозуля] сіє тишу по травах, метафорами (в небі співають хори, грають цілі оркестри)*). Реальний та поетичний світи химерно поєднані системою художніх засобів, порівняймо: *Сіра маленька пташка (...) тягнула вгору невидиму струну від землі аж до неба. Струна тремтіла й гучала. Тоді, скінчивши, падала тихо униз, натягала другу з неба на землю. Єднала небо з землею в голосну арфу і грала на струнах симфонію поля. Се було прекрасно*.

Отже, із розвитком психолінгвістики стало можливим нове прочитання художніх текстів, створених вишуканими мовними особистостями. Актуалізація нових наукових парадигм, підходів, принципів, методів і методик, що простежуємо в ХХІ ст., призвела до нових інтерпретативних можливостей тексту. Відома новела М. Коцюбинського *Intermezzo* за емоційно-смисловою домінантою (класифікація В. Беляніна) має ознаки “світлого” тексту. Особистісна психоструктура митця не випадково орієнтована на природу. Про-

стежені контексти дають змогу зробити висновки, що на формування тезаурусу М. Коцюбинського значною мірою вплинула наявність у нього вродженої параноїдної акцентуованості, що й призвела до гіпернасиченості тексту природним тлом, природними образами, відповідними натуралістичними асоціаціями, що відтворюють його своєрідну натурфілософію. У межах параноїдного світовідчуття цього митця та змодельованого ним “світлого” тексту вмотивованими є, як було продемонстровано, і відповідні (1) присвяти об’єктам природи, і (2) активність «дійових осіб» з природного довкілля, і (3) надмір лексичних засобів на позначення світла (з ядром *сонце*), (4) кольорової гами з переважанням зеленого кольору, (5) часових рамок світлої пори дня, літнього періоду, коли природа розквітає і її найбільш виразно можна споглядати, (6) загальна позитивна текстова тональність, (7) насиченість виразною авторською орнаментальністю для вербалізації світу природи.

Художній текст – це наслідок сприйняття мовною особистістю об’єктивної дійсності крізь призму власного життєвого досвіду та Я-концепції, Я-філософії, зокрема і Я-натурфілософії. У процесі аналізу водночас деталізовано, як у єдності з природою розкриваються творчі сили та продуктивні здібності М. Коцюбинського. Багатогранний образ природи є свідченням лінгвокреативності митця й контекстуальним середовищем імпліцитної лінгвопсихоакцентуації.

ЛІТЕРАТУРА

- Betko, Iryna. «Інтерпретація української літературної класики у світлі ритуально-міфологічної (архетипальної) критики: вибрані теоретико-методологічні аспекти». *Roczniki Humanistyczne*, т. 68, з. 7, 2020, сс. 101-113 [Betko, Iryna. «Interpretatsiya ukrayins'koyi literaturnoyi klasyky u svitli rytual'no-mifolohichnoyi (arkhetypal'noyi) krytyky: vybrani teoretyko-metodolohichni aspekty» *Roczniki Humanistyczne*, т. 68, з. 7, 2020, ss. 101-113], doi: dx.doi.org/10.18290/rh20687-7.
- Белянин, Валерий. «Общение с акцентуированной личностью». *Вестник психотерапии: научно-практический журнал*, № 18 (23). Международный институт резервных возможностей человека. Санкт-Петербург, 2006, сс. 9-17 [Belyanin, Valeriy. «Obshcheniye s aktsentuirovannoy lichnost'yu». *Vestnik psikhoterapii: nauchno-prakticheskiy zhurnal*, nr 18 (23). Mezhdunarodnyy institut rezervnykh vozmozhnostey cheloveka. Sankt-Peterburg, 2006, ss. 9-17].
- Белянин, Валерий. *Основы психолингвистической диагностики (Модели мира в литературе)*. Тривола, 2000, pedlib.ru/Books/3/0476/3_0476-74.shtml#book_page_top. Доступ 16.05.2022 [Belyanin, Valeriy. *Osnovy psikholingvisticheskoy diagnostiki (Modeli mira v literature)*. Trivola, 2000, pedlib.ru/Books/3/0476/3_0476-74.shtml#book_page_top. Dostup 16.05.2022].
- Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Уклад. та гол. ред. Вячеслав Тимофі-

- йович Бусел. Перун, 2005 [*Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy. Uklad. ta hol. red. Vyacheslav Tymofiyovych Busel. Perun, 2005*].
- Вербицька, Лідія. «Рання лірика Івана Франка як натурфілософія романтичного ідеалізму». *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки*, 2016, вип. 245, ss. 216-224. nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_fil. Доступ 20.05.2022 [Verbyts'ka, Lidiya. «Rannya liryka Ivana Franka yak naturfilosofiya romantychnoho idealizmu». *Naukovyy visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy. Seriya: Filolohichni nauky*, 2016, vyp. 245, ss. 216-224. nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_fil. Dostup 20.05.2022].
- Голобородько, Костянтин. «Природа і мова в науковому осмисленні О. О. Потебні». *Культура слова*, вип. 83, 2015, ss. 21-25, nbuv.gov.ua/UJRN/Kuls_2015_83_6. Доступ 16.05.2022 [Holoborod'ko, Kostyantyn. «Pryroda i mova v naukovomu osmyslenni O. O. Potebni». *Kul'tura slova*, vyp. 83, 2015, ss. 21-25 nbuv.gov.ua/UJRN/Kuls_2015_83_6. Dostup 16.05.2022].
- Дем'яненко, Людмила. «Синтез мистецтв як засіб вираження імпресіоністичного переживання в новелі Михайла Коцюбинського «Intermezzo». *Українська мова у середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*, №1, 2010, ss. 118-124 [Dem'yanko, Lyudmyla. «Syntez mystetstv yak zasib vyrazhennya impresionistychnoho perezhyvannya v noveli Mykhayla Kotsyubyns'koho «Intermezzo». *Ukrayins'ka mova u serednikh shkolakh, himnazyakh, liuseyakh ta kolehiumakh*, nr 1, 2010, ss. 118-124].
- Завадская, Евгения. «Культура Востока в современном западном мире». *Зарубежная детская литература*. Просвещение, 1974 [Zavadskaya, Yevgeniya. «Kul'tura Vostoka v sovremennom zapadnom mire». *Zarubezhnaya det-skaya literatura*. Prosveshcheniye, 1974].
- Іваненко, Інна. Проблема «природа-людина» у літературно-художній інтерпретації Лесі Українки. Автореф. дис. канд. філол. наук, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2006 [Ivanenko, Inna. *Problema "pryroda-hyudyna" u literaturno-khudozhnyi interpretatsiyi Lesi Ukrayinky*. Avtoref. dys. kand. filol.nauk, Kharkiv. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody, 2006].
- Калениченко, Ніна. «Проза М. Коцюбинського і суміжні види мистецтва». *Слово і час*, № 6, 2004, ss. 3-9 [Kalenychenko, Nina. «Proza M. Kotsyubyns'koho i sumizhni vydy mystetstva». *Slovo i chas*, nr 6, 2004, ss. 3-9].
- Космеда, Тетяна. «Відображення натурфілософії Івана Франка в його публічному мовленні». *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 21: Skripta manent. Ювілейн. зб. на пошану Богдана Якимовича*. Гол. редкол. М. Литвин, упоряд. О. Седляр, Н. Кобрин. Вип. 21: Skripta manent. Ювілейн. зб. на пошану Богдана Якимовича. Гол. редкол. Микола Литвин, упоряд. Олександр Седляр, Наталя Кобрин, НАНУ, Інститут українознавства імені І. Крип'якевича, 2012, ss. 459-467 [Kosmeda, Tetyana. «Vidobrazhennya naturfilosofiyi Ivana Franka v yoho publichnomu movlenni». *Ukrayina: kul'turna spadshchyna, natsional'na svidomist', derzhavnist'. Vyp. 21: Skripta manent. Yuvileyn. zb. na poshanu Bohdana Yakymovycha*. Hol. redkol. M. Lytvyn, uporyad. O. Sedlyar, N. Kobryna. Vyp. 21: Skripta manent. Yuvileyn. zb. na poshanu Bohdana Yakymovycha. Hol. redkol. Mykola Lytvyn, uporyad. Oleksandr Sedlyar, Natalya Kobryn, NANU, Instytut ukrayinoznavstva imeni I. Kryp'yakevycha, 2012, ss. 459-467].
- Космеда, Тетяна, Олена Олексенко, і Інна Павлова. *Семантика й прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості: аспектуальний опис*. За наук. ред. проф. Тетяни Космеди. Харківське історико-філологічне товариство, 2019 [Kosmeda, Tetyana, Olena Oleksenko i Inna Pavlova. *Semantyka y prahmatyka dyskursyvnoho slova ta yoho potentsial dlya diahnostyky psyhotypu movnoyi osobystosti: aspektual'nyy opys*. Za nauk. red. prof. Tetyany Kosmedy. Kharkivs'ke istoryko-filolohichne tovarystvo, 2019].

- Костенко, Олена. «Форми вираження психічного буття героя (М. Коцюбинський і В. Винниченко)». *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*, 2010, вип. 12, сс. 264-273, nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2010_12_47. Доступ 16.05.2022 [Kostenko, Olena. «Formy vyrazhennya psykhychnoho buttya heroya (M. Kotsyubyns'kyu i V. Vynnychenko)». *Komparatyvni doslidzhennya slov'yans'kykh mov i literatur.Pam'yati akademika Leonida Bulakhovs'koho*, 2010, vyp. 12, ss. 264-273, nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2010_12_47. Dostup 16.05.2022].
- Коцюбинський Михайло. *Intermezzo*, www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=1065#google_vignette. Доступ 16.05.2022 [Kotsyubyns'kyu Mykhaylo. *Intermezzo*, www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=1065#google_vignette. Dostup 16.05.2022].
- Кузнєцов, Юрій. *Поетика прози Михайла Коцюбинського*. Наукова думка, 1989 [Kuznyetsov, Yuriy. *Poetyka prozy Mykhayla Kotsyubyns'koho*. Naukova dumka, 1989].
- Леонгард, Карл. *Акцентуированные личности*. Пер. В. М. Лещинская, Киев: Вища школа, 1989 [Leongard, Karl. *Aktsentuirovannyye lichnosti*. Per. V. M. Leshchinskaya, Kiyev: Vishcha shkola, 1989].
- Михида, Сергій. «Михайло Коцюбинський у рецепції рідних та близьких. Штрихи до психологічного портрета». *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*, № 4, 2005, сс. 97-103 [Mykhyda, Serhiy. «Mykhaylo Kotsyubyns'kyu u retseptsyi ridnykh ta blyz'kykh. Shtrykhy do psykholohichnoho portreta». *Ukrayins'ka mova i literatura v serednikh shkolakh, himnaziakh, litseyakh ta kolehiumakh*, nr 4, 2005, ss. 97-103].
- Папіш, Віталія. «Барволексеми М. Коцюбинського у психолінгвістичному вимірі (на матеріалі новел 'На камені', 'Інтермеццо')». *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації, вип.1, 2013, сс. 249-252, nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuufilol_2013_1_50. Доступ 16.05.2022 [Papish, Vitaliya. «Barvoleksemy M. Kotsyubyns'koho u psykholinhvistychnomu vymiri (na materialy novel 'Na kameni', 'Intermetstvo')». *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu*. Seriya: Filolohiya. Sotsial'ni komunikatsiyi, vyp.1, 2013, ss. 249-252, nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuufilol_2013_1_50. Dostup 16.05.2022].
- Родигін, Костянтин, і Михайло Родигін. «Натурфілософія, природознавство та алхімія у творах Григорія Сковороди». *Гілея: науковий вісник*, 2020, вип. 154, сс. 216-225, nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2020_154_47. Доступ 16.05.2022 [Rodyhin, Kostyantyn, i Mykhaylo Rodyhin. «Naturfilosofiya, pryrodoznavstvo ta alkhimiya u tvorakh Hryhoriya Skovorody». *Hileya: naukovyy visnyk*, 2020, vyp. 154, ss. 216-225, nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2020_154_47. Dostup 16.05.2022].
- Соломарська, Олена. «М. Коцюбинський "Intermezzo"». *Стиль і переклад*. 2018, вип. 1, сс. 100-109, nbuv.gov.ua/UJRN/stt_2018_1_9. Доступ 16.05.2022 [Solomars'ka, Olena. «M. Kotsyubyns'kyu "Intermezzo"». *Styl' i pereklad*. 2018, vyp. 1, ss. 100-109, nbuv.gov.ua/UJRN/stt_2018_1_9. Dostup 16.05.2022].

СВОЄРІДНІСТЬ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ПРИРОДИ
ЯК ЧИННИК ЛІНГВОПСИХОАКЦЕНТУАЦІЇ
(НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛИ МИХАЙЛА
КОЦЮБІНСЬКОГО *INTERMEZZO*)

А н о т а ц і я

У статті осмислено феномен природи як психоструктурний компонент імпліцитної інформації в художньому тексті. Доведено, що природа є складником ціннісної естетичної системи

акцентуованої мовної особистості. Унаслідок процесу лінгвопсихоакцентуації фрагментів художнього тексту з описом природи з новели Михайла Коцюбинського *Intermezzo* його віднесено до «світлого» типу текстів (теорія Валерія Беляніна). Констатовано, що Михайло Коцюбинський наділений параноїдною акцентуацією. Саме тому він мав внутрішню потребу різноаспектно зображувати образи природи. Простежено, що «світла» емоційно-сміслова домінанта аналізованої новели формується високою частотністю лексем на позначення світла (блиску), вербалізацією поліфункційності образу сонця, яскравої кольорової природної гама, моделюванням загальної позитивної тональності оповіді. На основі аналізу численних текстових масивів схарактеризовано художню письменницьку манеру щодо вербалізації живої природи, що досягається через омовлення образних асоціацій, експресивної конотації, незвичних тропів, одухотвореності універсуму відповідно до письменницької натурфілософії. Природа в новелі оживає, персоніфікується, входить у свідомість оповідача, актуалізуючи його внутрішні спонуки. Зроблено висновок про детермінованість мови художнього тексту психологічною характеристикою письменника-класика.

Ключові слова: акцентуована мовна особистість; вербалізація природи; емоційно-сміслова домінанта; «світлий» тип художнього тексту; феномен лінгвопсихоакцентуації

ORYGINALNOŚĆ WERBALIZACJI NATURY
JAKO CZYNNIK AKCENTACJI PSYCHO-JĘZYKOWEJ
(NA PODSTAWIE OPOWIADANIA
MYCHAŁA KOCIUBYNSKIEGO *INTERMEZZO*)

Streszczenie

Artykuł ujmuje fenomen natury jako psychostrukturalny składnik informacji ukrytej w tekście artystycznym. Udowodniono, że przyroda jest składnikiem estetycznego systemu wartości zaakcentowanej osobowości językowej. W wyniku procesu lingwopsychoakcentowania fragmentów tekstu artystycznego z opisem natury z opowiadania Michaiła Kotsyubynskiego *Intermezzo* zostaje on sklasyfikowany jako tekst typu „lekkiego” (teoria Valery’ego Belyanina). Stwierdzono, że Michajło Kociubynsky jest obdarzony paranoïdalnym akcentowaniem. Dlatego miał wewnętrzną potrzebę wyrażania obrazów natury na różne sposoby. Obserwuje się, że „światłą” emocjonalną i semantyczną dominantę analizowanej powieści tworzy wysoka częstotliwość tokenów oznaczających światło (brilliance), werbalizacja wielofunkcyjności obrazu słońca, jasne naturalne kolory, modelowanie ogólnego pozytywnego tonu historia. Na podstawie analizy licznych tablic tekstowych scharakteryzowano styl pisarstwa artystycznego werbalizacji przyrody, osiągnany poprzez założenie skojarzeń figuratywnych, ekspresyjnych konotacji, niezwykłych ścieżek, duchowości wszechświata zgodnie z filozofią przyrody pisarza. Natura w powieści ożywa, a uosobiona wchodzi w świadomość narratora, aktualizując jego wewnętrzne motywy. Prowadzi to do wniosku o determinizmie języka tekstu literackiego przez psychologiczne cechy pisarza klasycznego.

Słowa kluczowe: akcentowana osobowość językowa; werbalizacja natury; dominacja emocjonalna i semantyczna; „lekki” typ tekstu artystycznego; zjawisko lingwopsychoakcentacji

PECULIARITIES OF NATURE VERBALIZATION
AS A FACTOR OF LINGUOPSYCHOACCENTUATION
(ON THE BACKGROUND OF THE NOVELLA *INTERMEZZO*
BY MYKHAILO KOTSYUBYNSKY)

S u m m a r y

The article provides vast consideration over the nature phenomenon as psychostructural component of the implied information included in the fictional text. It is proved that the nature is element of the valuable esthetic system of the accentuated linguistic personality. By linguopsychaccentuation of the fragments of the fictional text containing nature description in the novella by Mykhailo Kotsyubynsky *Intermezzo* the above text is categorized as «light» type of the text (theory by Vareliy Belianyn). It is established that Kotsyubynsky is endowed by paranoid accentuation. That is why he longed for multifaceted presentation of nature images. It is found out that «light» emotional semantic dominant of the analyzed novella was being molded by high frequency lexics used for definition of the «light» verbalization of the polyfunctionality of the image of sun, bright coloured nature and for creating general positive narration. The analysis of many text missives made it possible to characterize the writer's artistic applied for verbalization of the living nature with help of figurative associations, expressive connotation, unconventional tropes, universe spirituality done in compliance with the writer physiophilosophy. The nature in the novella is becoming alive and personified, permeates the consciousness of the narrator triggering his internal imputes. Thus, the conclusion made about determinism of the fictional language of any text predetermined by the psychological characteristics of the classical writer.

Keywords: accentuated linguistic personality; nature verbalisation; emotional-semantic dominant; 'light' type of the fictional text; phenomenon of linguopsychaccentuation.